בס"ד פרשת 'וישלח' תשפ"ז. **שנה ט', גיליון מס. 437**

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"עם לָבָן גַּרְתִּי" - 'רש"י' : "ותרי"ג מצות שמרתי" (בראשית ל"ב, ה')

"וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו, כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה".

שאלה מרכזית

לשם מה מודיע יעקב לעשיו - **'עִם לָבָן גַּרְתִּי'**, וכנוסח בעל **'משכיל לדוד'** בפירושו **ל'רש"י' : "פירוש דק"ל דלמה ליה לומר לו דברים אלה, ומאי נ"מ במה שגר אצל לבן, אין זה מענין לתווך השלום.** לכך פירש לא נעשיתי שר וכו'". וכן שואל בעל **'אור החיים' הקדוש** : "עם לבן גרתי וגו' - **צריך לדעת מה מודיע בזה, גם מה מודיע בכל מאמר השליחות".** וכן תמה בעל **'נחלת יעקב' :** "עם לבן גרתי ואחר עד עתה. **הכתוב הזה תמוה. א' מה לו לספר מה שכבר גר עם לבן".** וניתנו לכך כמה הסברים :

שעשיו יפחד מיעקב - ב'פירוש בעלי התוספות' : מסביר, שיעקב מודיע לעשיו שהוא גר עם לבן, שהוא אבא של כל הרמאים, ובכל זאת היה יכול לו, וכך יוכל גם לעשיו, ושלח להגיד לו זאת בשביל לייראו. וכדומה מסביר גם בעל **'צרור המור'** : "והיה מודיע לו עם לבן גרתי שהוא **אדם רע ובליעל רמאי מכשף**, והוא ניצל ממנו בחמלת ה' עליו **וכן יעשה עמו... להבהילו**".

גם **'בעל הטורים'** מסביר שמטרת יעקב היתה להפחיד את עשיו, ואומר : "ד"א **גרתי** אותיות - **תגרי**. שהייתי עם לבן, שהיה לי עמו **תגרי**, ואני איש ריב ובעל מלחמה והכל כדי להפחידו".

שברכת אביו לא התקיימה בו - בעל **'צרור המור'** מסביר, שמטרת יעקב היתה לומר לעשיו, שהברכה שנתן לו אביו 'הן גביר שמתיו לך' (לעיל כז, לז), לא התקיימה בו, כי הוא היה עבד ושכיר ללבן, ולכן **אינו צריך לשנא אותו על הברכות**.

להראות את קרבתו לעשיו - בעל **'אור החיים' הקדוש** מסביר : "ואולי כי מדרך ב' אחים אשר נאמנים הם באהבתם להודיע האח לאחיו את כל אשר יעבור עליו, מהטובות גם מהרעות, כי זה יגיד קורבת הלבבות, ולזה סיפר יעקב כל מוצאותיו טובות ורעות למצוא חן בעיניו, **כשידע כי מאמין בו ונאמן אחוותו**".

להראות את תכונותיו הטובות וראוי שעשיו יאהב אותו - בעל **'אור החיים' הקדוש** נותן הסבר נוסף : "עוד נתחכם בשליחות זה **להודיעו כי אין ראוי להרחיקו**, וצא ולמד עם לבן גרתי, וידוע היה לבן בהפלגת הרשע והרמאות, ואין אדם דר עם נחש (כתובות עב), ואע"פ כן גר עמו יעקב, וזה לך האות **הפלגת מעשיו הנכונים וראוי ונכון לקרבו ולאהבו ולחבבו**. ולא תאמר שזה היה בזמן מועט אלא **ואחר עד עתה**. ולא תאמר שהיה פחות עבד לו שלא היה שוה נהים כריסיה, לזה אמר **ויהי לי שור** וגו', ואע"פ כן הנני מזמין עצמי **לעבד לך וקנייני קנייניך**, "ודברים אלו יתיכו לב אבן".

להראות שעדיין נשאר בקדושתו - בעל **'נחלת יעקב'** מסביר, שעשיו פחד להילחם ביעקב כי ידע שה' עמו, אך מחמת שיצא לחו"ל, **וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה** (כתובות קו ע"ב), וגם על מה שביטל מצות כיבוד אב כ"ב שנה, שנענש יעקב על זה, לכן חשב שיעקב ירד מקדושתו, ובמיוחד שהתעכב שם זמן ארוך, ולכך מלאו לבו להלחם עמו בחשבו כי ה' סר ממנו. ולכן שלח יעקב לאמר לו, שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, וכל הזמן היה דעתו לחזור, אלא שנאלץ לעבוד י"ד שנים בעד נשיו וכל הצאן והעושר אשר השיג היה בזמן מועט, ושלח לומר לו, שהקדושה לא סרה ממנו.

שני פירושי רש"י

'רש"י' מביא ב' פירושים על - **'גַּרְתִּי'** : "**גרתי** - לא נעשיתי שר וחשוב אלא **גר,** אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה בי. **ד"א גרתי בגימטריא תרי"ג** כלומר, עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים".

שני הפירושים מתמקדים בפועל - **'גרתי'**, שעל **דרך הפשט** מובנו מלשון מקום **מגורים**. אך **בפירושו הראשון** שהוא על **דרך הדרש** דורש פועל זה במובן של **'גֵּר'** שהוא אדם שאינו תושב קבוע במקום, אלא אדם זר במקום. **ובפירושו השני,** שהוא יותר על **דרך הרמז**, הוא מפרש את הפועל - **'גרתי'** בחילוף סדר האותיות - **'תרי"ג'**, שמסמל את מספר המצוות שבתורה.

ויש לבדוק, מהו הפועל המתאים יותר שהיה צריך להשתמש בו, ובגלל שלא השתמשו בו אלא דווקא בפועל - **'גרתי'**, גרם ליצירת דרשות אחרות על דרך הדרש או הרמז. בעל **'שפתי חכמים'** בשם **'המזרחי'** מציע את הפועל - **'אחרתי'** : "דאל"כ עם לבן **אֶחַרְתִּי** היה לו לומר". אך **נראה לומר**, שפועל זה לא יכול לבוא במקום הפועל - **'גַּרְתִּי'** אלא הוא קשור למילה - **'וָאֵחַר'**. ולא מבטא את **הישיבה** עם לבן, אלא את העניין שלקח לו כל כך הרבה שנים עד שהחליט לחזור באיחור רב.

וניתן ללמוד מהתרגומים : **'אונקלוס'** מתרגם : "עם לבן **דָּרִית**", שהוא **דר** עם לבן. **ואמנם** פועל זה הוא בארמית ולא בעברית, אך **'יונתן'** מתרגם : "עם לבן **איתותבית**", ולכן אפשר להציע שהיה עדיף לכתוב כאן - 'עם לבן **ישבתי',** וכמו שנמצא פועל זה בתחילת הפרשה הבאה לגבי יעקב עצמו **: "וישב יעקב",** ובגלל שלא נאמר כך אלא **- 'גרתי'** לכן זה הביא לדרשות השונות. וכן מובא בספר **'תורת משה לחת"ס'** : "עם לבן גרתי, אמר גרתי ולא אמר **ישבתי**". ונברר מה היו מטרת הודעות אלו :

דרשה א' - "לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר"

לא נתקיימה בי הברכה - הוה גביר לאחיך - בעל **'משכיל לדוד'** מסביר, שיעקב בירך את יעקב - 'הוה גביר **לאחֶיך'** ולא מנוקד בחיריק אלא בסגול, שמשמעו לא רק גביר על עשיו על אחֶיו בהגדרה כללית הכוללת גם את לבן, וכמו שאומר יעקב לרחל - 'כי **אחי אביה** הוא', וזו משמעות דברי יעקב לעשיו : "**כי היכי שלא נתקיימה בי לגבי לבן שגם הוא בכלל אח, כך לא תתקיים בי לגבך**".

דרשה ב' - "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים"

להודיעו שלא יוכל לנצחו - בעל **'שפתי חכמים'** מסביר, שיעקב מודיע זאת לעשיו בכדי שעשיו ידע, שלא יוכל לנצח את יעקב, שהרי יצחק בירך את עשיו בברכה - 'ועל חרבך תחיה', רק אם יתקיים - 'והיה כאשר תריד', כאשר יעברו ישראל על מצוות, אבל יעקב קיים את כל התורה, ולכן עשיו לא יוכל לנצחו. ובצורה שדומה מסביר גם **ב'פירוש בעלי התוספות' :** "תרי"ג מצוות שקיימתי אף בבית לבן. וכל זה שלח לו לאמר **כדי להפחידו ולהראות לו שיש בידו עדיין זכות רב**.

קושי על דרשה ב'

את **דרשה א'** שבו יעקב אומר - עם לבן **גרתי'** ומתכוון לומר לעשיו שהיה רק בגדר של **גֵר**, אפשר להבין שעשיו הבין את כוונת הדברים. אך על **דרשה ב'** לכאורה קשה, כי העיקר חסר מן הספר, שיש לשאול, האם עשיו היה יכול להבין שבמילה 'גרתי' התכוון יעקב בסיקול אותיות ל'תרי"ג' והכוונה ששמר תרי"ג מצוות, ומה המשמעות הנובעת מזה? וכמו שתמה בעל 'הכלי יקר' : "**ועוד תימה על לשון הכתוב שיאמר תרי"ג בלשון גרתי".**

והנה בספר 'רש"י פירושי התורה' ל'ר' חיים דוב שעוועל' מביא שבדפוס ראשון לא מופיעה דרשה זו. ואם אכן, דרשה זו אינה במקורה מדברי 'רש"י', אלא תוספת מאוחרת, אז יורד הקושי הנ"ל מדברי 'רש"י'. אך בכל אופן נדון בשתי דרשות אלו.

דיון א' - מדוע רש"י היה צריך להביא שני פירושים

בעל 'משכיל לדוד' מסביר, שעל כל פירוש יש קושי. על **הפירוש ראשון** קשה, שמה שלא התקיימה ביעקב ברכת יצחק, זה לא בגלל יעקב אלא זה רק מצד הקב"ה, ואילו יעקב עצמו השתדל לקחת את הברכה בערמה בכל כחו. לכן מביא את הפירוש השני, שבא לומר לו, שאינו מתייירא ממנו, שהרי הוא צדיק גמור, והרשע יכול לבלוע רק צדיק ממנו, אך צדיק גמור אינו בולע. ועל **הפירוש השני** הוא אומר : "ולפירוש השני קשה **דא"כ יש חסרון בכתוב,** דהיכי נוכל לפרש מלת גרתי בתרי אנפי עם לבן גרתי ותרי"ג וכו'". ונראה להבין כוונתו, שלפי הפירוש הראשון המילה **'גרתי'** היא במובן של **'גֵר'**, וזה המובן האחד שלו, אך לפי הפירוש השני, יש לו שני מובנים שונים, עם לבן גרתי **ועוד** שתרי"ג מצוות שמרתי, וכאילו הכתוב חסר. **ועוד קושי** מוסיף בעל 'משכיל לדוד' שהרי נראה מההמשך, שכוונת יעקב היתה להשפיל עצמו לפני עשיו ולא להתעלות עליו ששמר תרי"ג מצוות, **ולכן 'רש"י' הביא את שני הפירושים.**

בספר 'דבק טוב' ל'ר' שמעון אונשבורק הלוי' מציין שהקושי על הפירוש הראשון הוא, שיוצא שיעקב אומר גנות על אביו, שבירך אותו והברכה לא התקיימה, ולא מסתבר שיעקב ידבר בגנות אביו. ועל הפירוש השני קשה, כי מה איכפת לאותו רשע אם שמר תרי"ג מצוות או לא, ולכן רש"י הביא את שני הפירושים.

דיון ב' - אין מחלוקת בין שתי הדרשות שמביא רש"י

בעל 'הכלי יקר' מביא שלכאורה ישנה סתירה בין הפירושים : "**ושני פירושים אלו סותרים זה את זה,** שאם אמר לו לא נעשיתי שר אם כן **בא לפניו בהכנעה**, ואם אמר לו תרי"ג מצות שמרתי **משמע אדרבא ששלח לו שאינו ירא ממנו**, מצד ששמר תרי"ג מצות, ואינו בכלל והיה כאשר תריד ופרקת עלו". ומדייק מהביטוי - **'ד"א' שב'רש"י'** שהם פירושים שונים : "**ד"א, משמע שכל אחד פירוש בפני עצמו**".

בעל **'שפתי חכמים'** מביא את **'מהרש"ל'** שמשלב בין הדרשות, כי יש קושי **ב'רש"י'**, למה אמר לו בתחילה שלא נעשה שר, הרי אדרבה, בזה יהיה לעשיו פתחון פה לומר, שאם אין הברכות מקוימות בך, בודאי לא קיימת מצוות, ויש לי לקיים בך והיה כאשר תריד וגו'. לכן אמר - כל תרי"ג מצוות שמרתי ואעפ"כ לא נעשיתי שר, אך מכיוון ששמרתי את כל התורה, אינך יכול לקיים בי - 'והיה כי תריד'.

בעל 'הכלי יקר' עצמו אומר : "**על כן לבי אומר, שב' פירושים אלו מראה שניהם כאחד אמת..** וזה באור הענין, שיעקב שלח לו לאמר **עם לבן גרתי**, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, לומר לו **שהברכות לא נתקיימו בו**, ולא בא להכחיש את אביו ולעשות ברכותיו פלסתר חלילה, אלא כך אמר שכשבירך אותי אבי היה סבור שאני עשו ועל דעת זה ברכני, והרמאות אשר עשיתי לא הועילה לי... ואין אדם נוגע במוכן לחבירו והולכים כל הברכות אחר דעת אבי, **ובדעתו היה שיחולו על ראש עשו** וכך יהיה, והמופת על זה שהרי גר אנכי בארץ לא שר וחשוב. וא"ת לעולם יתקיימו בי הברכות, ומה שלא נעשיתי שר וחשוב עד היום הזה היינו לפי שלא קיימתי את התורה, כי כך הותנה בשעת קבלת הברכות על מנת אם אקיים תרי"ג מצות שנאמר והיה כאשר תריד ופרקת עלו וגו', על זה אמר גרתי, הרי **תרי"ג מצות שמרתי** ואעפ"כ לא נעשיתי שר וחשוב. אלא וודאי שלא אהנו מעשי... **והברכות יחולו על ראש מי שנתכוון אליו יצחק בשעת אמירת הברכות**. לפיכך אמר **גרתי הכולל שניהם ענין גרות**, וענין תרי"ג לומר לך שאע"פ שתרי"ג מצות שמרתי מ"מ גר אנכי בארץ". ומסכם : "ואי לא מסתפינא מחברי **הייתי מוחק ד"א** מן פירש"י כי באמת שני הפשטים צריכין זה לזה".

בספר 'שם משמואל' ל'ר' שמואל בורנשטיין' (פרשת וישלח - שנת תרע"ז) מסביר את הקשר בין שני הפירושים, כי מובא בספרי הקודש שנשמות הצדיקים הם גֵרים בעוה"ז, כי אין כאן מקום קביעותם אלא כאורח העובר ממקום למקום. וזה מה שאמר יעקב, שלא נעשיתי שר וחשוב אלא אני גֵר בעיני עצמי, ובגלל שכל תכליתי בעולם הוא העוה"ב, לכן תרי"ג מצוות שמרתי, שאזכה להגיע לחיי עולם הבא.

איך יעקב קיים את כל תרי"ג המצוות

עסק בלימוד התורה של כל המצוות - בפרוש 'הט"ז' מסביר : "ויש לומר דאמרינן במנחות כל העוסק בתורת קרבנות כאילו הקריב אותם ה"נ קאמר **שעסקתי בתורה של כל המצות והוה כאילו קיימתים".**

שמר שבת השקולה לכל התורה - זו דעת בעל 'חת"ם סופר' : "הואיל וגרתי עמו לכן תרי"ג מצות שמרתי **היינו שבת ששקולה כנגד כל התורה**, והיינו הואיל שהיה עם לבן עובד ע"ז הוצרך להזהר בשבת המורה על חידוש העולם, וראיה שהרי היה לי שור וחמור וגו' ומאין זכיתי לכל זה אם לא ע"י השבת, ומעתה מובטח אני שאמצא חן בעיניך כי ה' יתנהו לחן להסיר ממנו כל מצירין".

ציפה לקיים כאילו קיים - בספר 'תורת משה לחת"ס' אומר, שגם אם לא קיים בפועל את כל המצוות, מכל מקום היה עומד ומצפה מתי תבוא לידו ויוכל לקיימו. והפועל **'שמרתי'** מובנו כמו 'ואביו **שמר** את הדבר', שציפה מתי יתקיים החלום. והוא ציפה מתי יוכל לשוב ולקיים מצוות כיבוד אב ואם, ואדם שחישב לעשות מצוה **ונאנס** ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה.

ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה - מובא במס' **'קידושין'** (ל"ט ע"ב) שאם אדם בא דבר עבירה לידו ולא עשאה, נותנים לו שכר כעושה מצוה. ויעקב כשהיה בבית לבן בוודאי באו לפניו ניסיונות רבים, ומכיוון שעמד בהם נותנים לו שכר כעושה מצווה. וזה מה שמודגש **ב'רש"י'** : "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים". **כלומר**, בגלל שעם לבן הרשע גרתי, והיו לי ניסיונות רבים, ולא למדתי ממעשיו הרבים, לכן נחשב שקיימתי את כל המצוות.

הקדשה - השיעורים והעלונים במשך חדש כסלו מוקדשים להצלחת ר' אליהו בן יהודית ומשפ' שיזכו לרוב שפע בגשמיות וברוחניות , וימלא ה' את כל משאלות לבם לטובה.

התודה והברכה - למשפ' ר' משה חיים הלוי שוורץ ז"ל על השתתפותם בהחזקת הכולל.

לעילוי נשמות : מרת מרים בת משה ע"ה אשת חבר של ידידנו לומד הכולל ר' דוד הופנברג.

ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוך ז"ל.

ר' אשר בר יוסף פרחי ז"ל. ולע"נ - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

שעה 10.30 – שיעור בפרשת השבוע חומש עם רש"י. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים.

שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע.

ניתן להעתיק גם דרך הזום. להגובות הערות והמלות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות למייל – ingber@bezeqint.net או בטלפון – 0545398058.